

Bene Annamária

Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka
bene.a@eunet.rs

MI MINDENT JELKÉPEZ A RÓZSA?

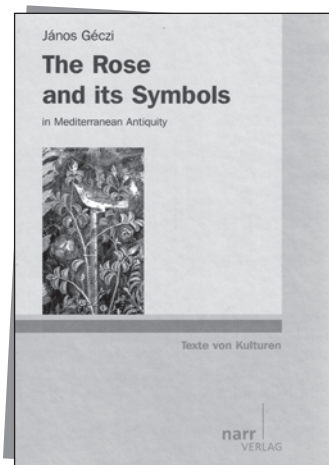
What Does the Rose Symbolize?

Géczi, János: *The Rose and its Symbols in Mediterranean Antiquity*. Narr Francke Attempto Verlag, Tübingen, 2011

Géczi János négyszázötven oldalnyi, a rózsza történetével és a rózsával mint jelképpel foglalkozó *The Rose and its Symbols in Mediterranean Antiquity* című monográfiáját 2011-ben adta ki a tübingeni Narr Francke Attempto Verlag.

Az ókori mediterráneum területének rózsajelkép-használatát áttekintő, az i. e. II. évszázadtól az időszámításunk szerinti IV–V. századig terjedő időszakot felölelő kötet a rózsza első ismert ábrázolásával indul: az i. e. 1900 és 1700 között keletkezett és a knosszoszi palotában található kék galambot ábrázoló freskón látható sárgás színű rózsza bemutatásával. A szerző bevezetesként nagyon alapos és izgalmas áttekintést ad erről a freskóról: kitér a történelmi és régészeti háttérre, ami már magában is érdekes olvasmány, de ennél talán még lebilincselőbb az az összegzés, amely arról szól, hogy a freskót elemző kutatók a növény botanikai jellegzetességeit figyelembe véve a freskó keletkezésekor létezett rózsafajok melyikeként azonosították az ábrázolt virágot.

A néhány oldalnyi bevezető után következik a monográfia első része, amely a *The Rose in Ancient Greek Culture* címet kapta, s azt dolgozza fel, hogyan jelenik meg a rózsza a görög kultúrában. Érdekes, hogy a rózsza szó görög megfelelője kettős jelentésű, de az elsődleges jelentése nem a rózsára mint növényre vonatkozik, hanem mint színre: a rózsaszínt jelenti. Magában a görög kultúrában a rózsza mint növény az intellektus, a lélek, a fény jelképe, következésképpen az istenekhez kapcsolódik,

még hozzá a termékenységistenekhez. Ugyanakkor a görögök szerint a rózsaszínjelképésként is az istenekhez kapcsolódik, az istenektől származik.

Ebben a fejezetben a szerző rendkívüli alaposággal vizsgálja a rózsajelkép megjelenését, elsősorban a görög irodalomban. Érdekes azonban, hogy kiderül, a rózsza első írásos említése nem szépirodalmi szöveghez köthető. A XX. század ötvenes éveinek elején megtalált ún. püloszi táblák (i. e. 1200 előtt) egyikén találták meg azt a bejegyzést, amelyről mindmáig azt tartják, hogy a legrégebbi rózsát említő bejegyzés. A püloszi táblák gyakorlatilag korabeli gazdasági feljegyzéseket tartalmaznak, s egyikükön szó szerint ez áll: Trischerosnak $\frac{1}{2}$ l rózsza illatú olaj.

Természetesen a rózsza nemcsak ilyen prózai jellegű írásokban jelenik meg: Géczi nagy alaposággal mutatja be azt, ahogyan a rózsajelkép megjelenik a homéroszi eposzokban, leírva, mely szereplő mellett, hogyan és miért jelenik meg a rózsza. Csak feltételezem, hogy az *Iliász* és az *Odüsszeia* átlagos olvasója nem figyel fel arra, hogy ezekben a művekben megjelenik a rózsza, holott amint kiderül, ezekben a művekben ehhez a virághoz rendkívül komplex összefüggések kapcsolódnak. Itt jegyzem meg, hogy a kötet szerzője állításait idézetekkel is illusztrálja, még hozzá úgy, hogy először mindig az eredeti, tehát görög vagy később latin nyelven közli a példát, utána pedig az angol megfelelőt.

A szerző azt is vizsgálta, miként jelenik meg a rózsajelkép a görög költészetben. Így olvashatunk arról, hogy milyen szerepeket tölt be a kultikus körtáncokból kifejlődött kardalban, amely a görög kultúrában is megtartotta közösségi jellegét, hiszen vallási szertartásokon, nyilvános eseményeken, de magánünnepségeken egyaránt megjelent. Természetesen Anakreón és Szapphó, azaz a görög líra másik típusának, a monodikus költészetnek a képviselői sem maradhattak ki a vizsgálatból.

Számomra rendkívül érdekes az, hogy Géczi nemcsak azzal foglalkozik, hogy a rózsza miként jelenik meg, mit jelképez a görög irodalomban, hanem azzal is, hogy milyen szerepet töltött be a mindennapi életben, így miért került a koszorúba, milyen helyet foglalt el a parkokban, kertekben, sőt arról is értekezik röviden, hogy a rózsát hogyan használták az orvoslásban.

A kötet következő nagy egysége (*The Roman Rose*) a Római Birodalommal foglalkozik, illetve a Római Birodalom rózsajelkép-használatával.

A rómaiak egészen i. e. a III. századig nem ismerték a rózsát. Maga a növény, de a rózsza mint jelkép is kulturális kontaktus révén került hozzájuk: Róma ugyan fokozatosan elfoglalta a görög városállamokat, ám a Római Birodalom a görög civilizáció és kultúra hatása alá került, aminek egyik „következménye” volt a rózsza megjelenése az itáliai félszigeten, a növényé és a jelképe egyaránt. A görög hatás ezen a téren (is) olyan intenzív volt, hogy a rózsajelkép a római kultúrában, illetve irodalomban nagyon hasonlít a görögök rózsajelképeihez. Kezdődött ez azzal, hogy a római kultúra integrálta a görög mitológiát, filozófiát,

majd a görög jelképrendszert, így a római rózsajelkép-használat gyakorlatilag a görög szimbólumrendszer által kitaposott utat követi azzal, hogy amint Géczi megjegyzi, attól a pillanattól kezdve, hogy a görögök rózsajelkép-használatát átvették a rómaiak, már nem beszélhetünk görög rózsajelkép-használatról, hanem görög eredetű rózsajelkép-használatról. Persze, vannak a római irodalomban is sajátosságai a rózsajelkép-használatnak. Így a római irodalom aranykorában megfigyelhető a rózsajelkép továbbfejlődése, a prózában és a lírában egyaránt. Augustus császár uralkodása alatt a rózsza az ókor ciklikus időszemléletének jelképévé vált: elsősorban a tavaszt jelképezte, ugyanakkor jelentette a termékenységet is, a változást, Plautus pedig a nőt azonosította a rózsával (a görög irodalomban Szapphó tette meg ugyanezt). Az aranykor irodalmi műveiben azonban a rózsza nemcsak a felsoroltakat jelképezte: szimbolizálta az elmúlást, a halált is, tehát olyan jelentések is kapcsolódtak hozzá, amelyek a görög jelképrendszerben nincsenek meg.

A kötet harmadik, utolsó része (*The Rose of Early Christianity*) a korai kereszténység rózsajelkép-használatával foglalkozik. Csupán két olyan zsidó-keresztény apokrif irat létezik, amely említi a rózsát: az *Énók könyve* és a *Tizenkét pátriárka testamentuma* – ezek elemzésével indul a fejezet. Ezután Géczi már a korai kereszténység általános jelképellenségét tárgyalja. Ez a jelképellenség abból ered, hogy az első keresztények nemcsak a Római Birodalom hivatalos vallásától távolodtak el, hanem a zsidóktól (a keresztény tanok a zsidókat Jézus gyilkosaként azonosítják), különböző keleti vallásoktól, a misztikusoktól, illetve a görög filozófiát magába foglaló gnosztikus tanoktól. Ugyanakkor azonban kialakították saját jelképrendszerüket, de ebben a jelképrendszerben a rózsának nem volt helye, legalábbis a kezdetekben, mivel úgy tartották, hogy a virág, a koszorú, az illatos olaj, tehát mindaz, ami a pogány vallási szertartások elhagyhatatlan része volt, megszentelteleníti a mártírok szenvedéseit, a halálukat. Ez azonban lassan megváltozott olyannyira, hogy mindhárom elem a IV–V. századra szilárdan beépült a keresztény hitvilágba és jelképrendszerbe: a rózsza, tehát a kötet tárgya magát Szűz Máriát jelképezi azóta.

Géczi János könyve rendkívüli alapossággal megírt, nagy figyelmet igénylő olvasmány, amelyet mindenképpen ismerniük kell mindazoknak, akik világirodalommal foglalkoznak, szimbólumokat kutatnak, a művelődéstörténet érdeklőket, vagy éppenséggel a botanika irodalmi megjelenése izgatja őket. Egyetlen hiányosságát a befejezés hiányában vélem felfedezni, tudniillik hiányérzettel tettem le a könyvet: lehet, hogy csak egyetlen, befejező mondat hiányzik, de az nagyon.